

EA

A Színház- és Filmművészeti Szövetség II. konferenciájának
értékelő vitája.

1951. november hó 15-én.

F á b r i Zoltán elnök: Kedves Elvtársak! Mai szövetségi vi-
tánkat megnyitom.

Mielőtt napirendünk tárgyalására rátérnék, indítványozom, hogy
emlékezzünk meg a napokban elhunyt kiváló színművész elvtársunkról
és kollégánkról, Somlay Arthur Kossuth-díjas művészeiről. /A jelen-
levők egyperces néma felállással adóznak Somlay Arthur emlékének./

Napirendünkön második konferenciánk anyagának kiértékelése
szerepel.

Felkérem Ladányi elvtársat, hogy beszámolóját tartsa meg.

L a d á n y i Ferenc: Kedves Elvtársak! Kedves Barátaim!
Konferenciánk egyik főhibája az volt, hogy a referátumok hosszúsága
elvette az időt az érdemleges vitatkozás elől. Nem akarok most is-
mét ebbe a hibába esni. Éppen ezért mostani beszámolómat igyekezni
fogok rövidre fogni, pusztán adatszerűen felsorolni konferenciánk
hiányosságait, megemlíteni eredményeit, és leszögezni azokat a fela-
datokat, amelyeket Szövetségünk vezetősége a konferencia után a
legfontosabbaknak tart. Ezeknek a feladatoknak a megvitatása lenne
mai összejövételünk tulajdonképpeni célja.

Mik voltak konferenciánk célkitűzései?

Szövetségünk vezetősége látta azt, hogy a dramaturgiai, színé-
szi és rendezői alkotó munkában a feltétlenül megmutatkozó hatalmas
és meggyőző eredmények ellenére is jelentkeznek hibák és fogyatékos-
ságok, amelyek fejlődésünket gátolják és annak felfelé haladó, egye-
nes vonalát megtörik. Éppen ezért a konferencia három napján a dra-
maturgiai, színészi és rendezői alkotó munka területéről három nagy
referátum megtartását látta helyesnek, melyek eddigi eredményeinket

leszögezik, a nyilvánvaló hibákat felvetik, és arra készítetik tagságunkat, hogy nyílt, elvi vitatkozásban feltárják a rejtett hiányosságokat.

A végső cél az volt, hogy a referátumokban felvetett és a vitákban felszínre bukkanó és megtárgyalt problémákban tisztázódjanak azok a feladatok, melyek Szövetségünk további munkájának alapját képezik.

Vajjon a konferencián Szövetségünk elérte-e ezeket a célkitűzéseket?

Ha nem is tökéletesen, ha itt, ott negatív előjelű elosuszásokkal is, de elérte. Pesszimizmusra nincs okunk. Konferenciánk olyan eredményeket hozott, amelyek magukban hordozzák elkövetkezendő munkánk eredményességét.

Mik voltak a negativumok?

1./ Szövetségünk vezetőségének helytelen volt az az elképzelése, hogy a három nagy témakörnek: a dramaturgiai, színészi és rendezői alkotó munkának rengeteg problémája és sokrétű vitaanyaga letárgyalható három nap alatt. Kevesebb problémára, vagy hosszabb időre lett volna szükség.

2./ Az előkészítés a konferenciát megelőző elvi munkát nem tudta eléggé elmélyíteni a Szövetséghez tartozó különböző szakmai területeken. Nem ismerte eléggé ezeket a területeket, és ennek következtében a referátumok előkészítésénél nem tudott elég figyelmet fordítani a különböző területek legégetőbb problémáira.

3./ A referátumok nem készültek el idejére, így a Szövetség vezetősége a referátumok anyagát csak vázlatosan tudta a különböző területek tudomására hozni. Ennek eredménye az lett, hogy a különböző területek hozzászólói a konferencián sokszor nem kapcsolódtak a referátumok által felvetett problémákhoz, hanem új kérdéseket vetettek fel, így csak a problémák sokasága halmozódott, ahelyett, hogy egy-

egy témakörön belül vita alakult volna ki, melynek eredménye tisztázódáshoz vezetett volna egy-egy kérdésen belül.

4./ A referátumok hosszúra sikerültek, s bár az előkészítés során noszogattuk tagságunkat a hozzászólásra, az idő rövidsége miatt sok jelentkező hozzászólása elmaradt.

5./ A referátumok nem tudták úgy felvetni a megvitatandó kérdéseket, hogy azokban minden terület közös problémát láthatott volna. Ennek következtében a különböző területek hallgatói sokszor úgy érezték, hogy a felvetett kérdések speciálisak, és tartózkodtak a spontán megnyilatkozásoktól.

6./ Rengeteg kérdés merült fel, csaknem minden terület összes művészi, szervezési és technikai problémája. Ahogy Révai elvtárs megfogalmazta: "A konferencia sokat markolt és keveset fogott."

7./ A sok kérdés halmozódása ellenére is egyes területek úgy érezték, hogy területük mind a referátumokban, mind a hozzászólásokban elhanyagolódott. Méltán hivatkozhatnak erre a hiányérzetre a könnyű műfaj, a rádió, a szinkron dolgozói és nem legutolsó sorban a vidék.

8./ A referátumokban nem kaptak kellő hangsúlyt a film problémái. Bár maguk a filmesek elismerik, hogy a felvetett kérdések majdnem mindegyike egyformán érintette a színház és a film területét, hiányzott annak tudatosítása, hogy a problémák közösek.

9./ Maguk a filmesek nem foglalkoztak eléggé konkrétan eddig elévégzett saját munkájukkal. Problémáikat nem elvi alapon fejtették ki. Tul sokat foglalkoztak a gyakorlati, ugynevezett "objektív" nehézségekkel. Hiányzott belőlük a bátorság a bírálathoz. Az önbírálat teljesen hiányzott hozzászólásaikból.

10./ Művészeink elég passzívan viselkedtek a problémákkal szemben. Ugy hallgatták a dramaturgiai referátumot és az ezzel kapcsolatos hozzászólásokat, mint számukra teljesen idegen és érdektelen tématerületet,

amelynek problémái nem érintik saját művészi alkotó munkájukat. Ugy látszik, hiányzik belőlük annak tudatossága, hogy az új drámák és új szerepek világrahozása mennyire előfeltétele fejlődésüknek.

Nem szóltak hozzá a filmszínészi alkotó munka kérdéseire sem. Nem volt szó a filmjátszás módszereiről. Nem számoltak be filmezés közben szerzett jó vagy rossz tapasztalataikról. Egyáltalán nem bírálták a filmrendezők munkásságát.

De eléggé passzívan viselkedtek a színházzal kapcsolatos kérdések megvitatásánál is. Révai elvtárs azt mondta, hogy elvette kedvüket a vitatkozástól a Major-kérdés személyeskedő ize. Ez a megállapítás minden bizonnyal meggyőző és helytálló. De ha van művészeinkben eléggé magas elvi színvonal - és ez bizonyára sokukban meg is van - ez éppen abban nyilatkozhatott volna meg, hogy más, égetőbb problémák köztudatba dobásával gátat vethettek volna a Major-kérdés elharapódzásának, amikor ez a kérdés - elég szerencsétlenül - személyes kérdéssé kezdett elfajulni. Ez nem történt meg.

11./ A Major-kérdés, amelyről bővebben kell beszélnünk.

A színészi alkotó munkáról szóló referátum a diktatórikus rendező kérdését, mint mellékkérdést vetette fel, mint olyan kérdést, amely ugyan gátolta színészi alkotó munkánkban az egyenletes fejlődést, de korántsem olyan mértékben, mint az élet igaz ismeretének és Sztanyiszlavszki elméletének és gyakorlatának hiánya. Most már megállapíthatjuk, hogy ennek a kérdésnek a felvetése nem volt a legszerencsésebb, amikor csak és kizárólag Major elvtárs személyéhez kapcsolódott. Ilyen megfogalmazásban, sokszor túlérzékeny füllel és idegrendszerrel rendelkező tagságunk előtt úgy festhetett a dolog, mintha a referátum személyes hajszát akart volna kezdeményezni Major elvtárs ellen.

Mindannyian tudjuk azt, hogy Major elvtárs Pártunktól éles bírálatot kapott szövetségbeli munkájáért. Munkásságának további bírálata azt a látszatot kelthette, mintha Szövetségünk új vezetősége a végle-

tekig akarná feszíteni személyének kritikáját, mintha még sokáig akarna élni ebből a bírálatból, mintha hangulatot akarna teremteni Major ellen és maga ellen.

Le kell szögeznünk, hogy a Szövetség új vezetőségétől távol állnak az ilyen szándékok. Kártékony egyhelyben topogásnak tekintené az ilyen kísérleteket.

A referátum elmulasztotta ismételten leszögezni azokat a nemzetközileg is hatalmas eredményeket, amelyeket a magyar színészet Major elvtárs munkásságának köszönhet. Így a hiba, amelyet a referátum bíráltni akart Major elvtárs munkásságában, és amely csak szalmaszál az ő gazdag, sokrétű és eredményességében igen magas mértékkel mérhető ténykedésében, a konferencia résztvevői szemében gerendává növekedett.

Ez okozta azt, hogy sokan, akik kellőképpen le tudták mérni fejlődésünkben Major munkásságának feltétlen segítségét, igyekeztek őt megvédeni azokkal szemben, akik - ha kis elvi maggal is - talán némi személyeskedő éllel is, de igyekeztek az ellenkező álláspontot képviselni.

Így a konferencián és azóta is művészeink tudatában eléggé el nem ítélni módon kialakult a Major-tábor és a Major-ellenes tábor.

De ezen a ponton ez a kérdés már nem Major-kérdés, amely egy kiváló rendező meglévő vagy meg nem lévő hibáját vitatja, hanem a művészi egységfront politikai kérdése. Megengedhetetlen az, hogy egy ilyen nem is döntő fontosságú kérdés két táborra szakítsa művész-társadalmunkat, akik magas színvonalu elvi munka helyett, döntő jelentőségű problémák tisztázása helyett farkasszemet néznek egymással. A farkasszemenzés helyett kézfogásra van szükség, amely elszakíthatatlan egységben tömöríti mindazokat, akik szívükön viselik a magyar színjátszás fejlődésének ügyét.

Ennek érdekében egyszersmindenkorra véglegesen szeretnénk leszögezni azt, hogy Szövetségünk Major elvtárs szövetségbenbelüli munkáját

a legmesszebbmenő módon értékesnek és szükségesnek tartja. Major elvé-
társ tagja vezetőségünknek. Együtt akarunk és együtt fogunk dolgozni
vele. Azt szeretnénk, ha Szövetségünk mindenegybes tagját a legmélyebb
kollegiális barátság fűzné személyéhez, ami azonban nem zárja ki an-
nak lehetőségét, hogy színházvezetői és rendezői ténykedését a jövő-
ben is bírálni fogjuk, mint ahogyan bírálni fogunk mindenkit. Termé-
zetesen nem kicsinyes, személyeskedő hangon, hanem a legmagasabb el-
vi szempontokból.

Vele való beszélgetéseinkből tudjuk, hogy mindebben ő is egyetért
velünk. Ez az egyetértés lehetetlenné teszi, hogy klikkecskék alakul-
janak ki mellette vagy ellene, amelyek győzelem után áhitoznak. A mi
együtt folytatott tiszta, becsületos munkánkban győztes csakis a mű-
vészi egységfront alapján álló magyar színjátszás lehet.

12./ A dramaturgiai nap nem fejlesztette tovább az Írószövetség
kongresszusának eredményeit. Dramaturgjaink nem foglalkoztak elég mé-
lyen és elég bátran az új magyar dráma kérdéseivel.

13./ Nem kapott kellő súlyt az új ember ábrázolásának; munkás-
és parasztfiguráink ábrázolásának kérdése. És végül

14./ Sztanyiszlavszki rendszerének tárgyalásánál inkább csak en-
nek szükségességéről beszéltünk, és nem a konkrét megvalósítás lehe-
tőségeit vitattuk meg. Teljesen kimaradt konferenciánk anyagából a
rendszer alkalmazásának felhasználása a film területén, pedig ez leg-
sürgősebb feladatunk. A színészi alkotó munkáról szóló referátum fel-
vetette az érzés, gondolat, cselekvés és beszéd törvényszerű ismét-
lődésének és kölcsönhatásának problémáját. A probléma kifejtése -
ugy látszik - nem volt elég világos, vagy talán helytelen megállapi-
tásokat rögzített le. Az akarati elem létezését meg sem említette.
Ez zavart okozhatott és okozott is a konferencia résztvevőiben.
Egyáltalán nem foglalkozott a "fizikai cselekvések módszerével", an-
nak alkalmazási lehetőségeivel, pedig Sztanyiszlavszki rendszerének

a gyakorlatban ez egyik legmélyértelműbb alapja.

Ezek voltak konferenciánk negativumai. Most lássuk a pozitívumokat.

1./A legnagyobb pozitívum Révai elvtárs hozzászólása.

Szavai sok új és akut problémánkban teremtett világosságot. Például a hamis modernizálás és hamis archaizálás kérdése klasszikus előadásainkban, vagy történelmi jellegű filmjeinknél. Vagy hogy a Sztanyiszlavszki-rendszert nem valami titkos tudományként kell kezelnünk, amelynek az ismerete csakis a kiválasztottak kis szektájának elméleti tulajdona lehet, hanem mint általános érvényű tudományos módszert, amely a gyakorlati felhasználásban minden erőszak és kényszer nélkül támogatja minden színész és rendező képességeit és törekvéseit mind a filmen, mind a színpadon.

Rámutatott a színház és a film egymáshoz való helytelen viszonyára, és ezen túl ennek a két művészi területnek az irodalommal való nem kielégítő kapcsolatára.

Szavai a dramaturgia, a dráma- és forgatókönyv-írói szematizmusról, az írói ihlet és az állami tematikai terv viszonylatáról hosszú időre irányt mutatók lesznek.

Amit a színészi skála szélesítéséről, az új ember színpadi megjelenítéséről, a fiatalsággal való törődésről, az utánpótlás neveléséről mondott, megoldásaiban Szövetségünk és azon túl színész-társadalmunk mindenegyres tagjának eljövendő feladata.

2./ Komoly jelentősége volt Gyárfás elvtárs felszólalásának, a humor és a vígjáték kérdéseiről.

3./ A dramaturgiai referátumhoz kapcsolódva, annak enyhe bíráló hangját kiegészítve, új szempontokat vetettek fel Kovács András és Bacsó elvtársak.

4./ Az író és a dramaturg viszonylatában lépés volt előre annak tisztázása, hogy a köztük lévő kapcsolat eddig nem volt a legszeren-

osébb, hogy közös munkájukban sokszor rémhírszerű félelmek akadályozták az együttműködést.

5./ A konferencia és az azt megelőző filmgyári viták fordulatot jelentettek filmszakembereink magatartásában. Először kezdtek ~~foglalkozni~~ komolyan foglalkozni elvi kérdésekkel. Először mondták ki, hogy újfajta módszerekkel kell dolgozniok. A konferencián elhangzottakból kiderült, hogy filmszakembereinkben megszűnőben van a színházakkal szembeni szakmai féltékenység és sovinizmus. Keleti Márton elvtárs hozzászólását komoly eredményként lehet elkönyvelni.

A konferencia ugyan még nem teremtette meg az egységet színház és film között, de jóval közelebb hozta őket egymáshoz, mivel megteremtette az egység~~ax~~ elvi ~~alapotx~~ alapjait.

6./ Komoly eredmény iróinknak az a hajlandósága, hogy elkészült darabjaikat a pesti bemutatót megelőzve vidéki színházaknak engedik át.

7./ A konferenciához hasonló nagy jelentőségű művészi megnyilatkozásokon, megmozdulásokon először jelentkeztek kellő sullyal az utánpótlás, a főiskola, a merészebb káderpolitika, és ezzel kapcsolatban a bátrabb szereposztás kérdései.

8./Konferenciánk pozitívan mutatott rá arra is, hogy filmszakembereinknél komoly ideológiai lemaradás észlelhető. Ennek veszélye fennáll a színház területén is, habár itt nem annyira szembetűnő. Megvilágította azt, hogy további fejlődésünk elképzelhetetlen a minden területen való elvi munka fokozása nélkül, művészeti dolgozóink ideológiai felkészültségének és szakmai képzettségének emelése nélkül.

9./ Konferenciánk legdöntőbb eredménye a fejlődés és a tanulás lehetőségei után való őszinte vágyakozásnak a jelentős^{kezése}ége, amely feltétlenül megállapítható pesti művészeinknél éppen úgy, mint vidéki művésztársainknál.

Ennek tudata csak fokozza Szövetségünk vezetőségének felelő-
ségérzetét a Szövetség tagságával és rajtuk keresztül minden művé-
szi dolgozókkal szemben. Tudjuk azt, hogy a konferencia nem oldotta
meg a felmerült kérdéseket, de világos képet adott helyzetünkről
és további tennivalóinkról. Ezeknek a tennivalóknak a becsületes és
eredményes végrehajtása érdekében kiválasztotta a konferencia sok-
rétű anyagából a legfontosabbnak minősíthető feladatokat, amelyek
súlypontjai a Szövetség eljövendő^ü ténykedésének. Ez két nagy té-
makör. Az egyik: az új magyar dráma és ezzel kapcsolatban a dramatur-
giai kérdések végleges tisztázása, a másik: Sztaniszlavszkij-rend-
szer~~rel~~ minden területen való gyakorlati alkalmazása ^{1nak} kereszt^üvitelezé-
se.

A munka elvégzésére Szövetségünk megalakította a különböző mű-
vészi területek szakosztályait. A szakosztályokon belül megalakul-
tak a tagozatok. Megválasztottuk a szakosztályok és tagozatok fe-
l^lős vezetőit. A szakosztályok és azokon belül a tagozatok elkészí-
tették kéthónapos munkatervüket. Az elkészült munkatervekről a szak-
osztályvezetők a mai napon be fognak számolni.

A munkának ez az előkészítése fáradságos és komplikált volt.
Eredményessége még nem mutatkozott meg érdemlegesen s ezért tag-
ságunk részéről bizonyos türelmetlenség nyilvánult meg Szövetségünk
vezetősége felé. Ez a türelmetlenség egy bizonyos fokig indokolt,
de le kell szögeznünk, hogy a gépezetet összeállítottuk, az már
el is kezdte működését, ^ü működésének hatássága azonban tagságunk
előtt csak bizonyos idő után lesz észlelhető. Bizunk benne, hogy ez a
hatásosság kielégítő lesz.

Hogy a mai nap is előre vigyen bennünket munkánk eredményessé-
gében, szeretnék néhány szempontot felvetni az előbb említett két
nagy témakörben, hogy azokat ~~is~~ már most megvitathassuk.

Konferenciánk kiderítette és a tapasztalat azóta is azt bizonyítja, hogy íróink darabjaik vagy forgatókönyveik megírásakor nem szívesen fordulnak segítségért a színházak vagy a film dramaturgjaihoz. Inkább színészeket és rendezőket kérnek fel arra, hogy elolvassák elkészült műveiket s arról nekik véleményyt mondjanak. Ez nyilván azt bizonyítja, hogy színházaink dramaturgjaival valami hiba van. Talán nem állnak hivatásuk magálatán. Munkájukban nyilmaradás van ugy elméleti, mint gyakorlati síkon. Nem állnak szerves kapcsolatban a színház vagy a film munkájával, nem ismerik eléggé a valóságos életet. Gyakorlati tanácsaik az írók felé így nem is lehetnek kielégítőek. Ilyenformán érthető, ha íróink inkább a művészi hitelű, nagy gyakorlati tudással rendelkező, tapasztaltabb rendezők tanácsaira kíváncsiak. Szeretnénk, ha színészeink és rendezőink szívesen fogadnák íróinknak feléjük irányuló bizalmát és minél számosabban állítanák képességeiket az írók rendelkezésére. Meg kell érteniök, hogy ilyen irányu fáradozásaik talán döntő módon vihetik előbbre az új magyar dráma kialakításának ügyét. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy nincs szükség dramaturgokra. Van szükség rájuk, de nem a jelenlegi minőségi síkon. Dramaturgjainknak meg kell érteniök, ha művészemberekkel: írókkal és színészekkel akarnak együtt dolgozni, akkor képességeiket minden vonalon művészi szintre kell emelniök. Véleményünk szerint, ha ~~valakiben~~ ^{valakiben} nincsenek meg a művészi szintre emelhető képességek, nem való dramaturgnak. Talán ilyenek is akadnak mai dramaturgjaink között. Szeretnénk erről hallani a véleményüket.

A Sztaniszlavszkij-módszerrel kapcsolatban minden igyekezetünkkel azon leszünk, hogy szem előtt tartsuk Révai elvtárs utmutatását, hogy az anyag kapcsolódjék közvetlenül a színházak és a film gyakorlatához. Elképzelésünk az, hogy Sztaniszlavszkij-bizottságunk minden hónapban minden színházban egy-egy Sztaniszlavszkij-kört rendeztet,

amelynek elméleti anyagát Sztaniszlavszkij rendszerének egy-egy fő fejezete képezi. Ennek elméleti megvitatása után az elméleti anyagnak a gyakorlatba való kivitelezése következik, az illető színház éppen futó darabjaiban, próbáink és előadásain. Az elv ugyanez lenne a filmnél is. Hogy a filmnél ez keresztalvihető legyen, filmszakembereinknek, főleg filmrendezőinknek végre el kell fogadniuk Pudovkin elvtársnak azt az álláspontját, hogy a film három alappillérre épül: az íróra, a rendezőre és a színészre, ahol mindezek egyformán fontosak. Ennek konzekvenciáit viszont művészeinknek is le kell vonniuk. Ne tekintsék a filmezést mellékfoglalkozásnak, ahol ~~xxémmmm~~ álmosan, szöveg^{tudás} és próbaigény nélkül végeznék alkotó munkájukat.

Mint már említettem, Szövetségünk vezetősége teljes mértékben érzi felelősségét, azonban minden igyekezete hiábavaló marad, ha ez a felelősségérzet nem él elevenen a Szövetség minden egyes tagjának a szívében. Kérjük őszinte szándéku, becsületes, áldozatkész segítségüket és akkor biztosak vagyunk benne, hogy hatalmas lendülettel vihetjük előre a magyar színháztudás ügyét.

Ezzel beszámolómat befejezve megindítom felette a vitát. /Taps./